

intet skisma, derimod nok den grundholdning, at i den populærvidenskabelige litteratur er det videnskabelige bevis brugeligt, men ikke nok. Forhistoriens lange perioder med det enkelte menneske forsvindende lille og flygtigt, årtusinder slettet af menneskelig erindring bliver således til fascinerende og nærværende læsning, når rammen f. ex. er et landskab, der i forårstiden er et flamme-mende bål af blomstrende gyvel, mens en krydret harpiksråm duft breder sig fra porsebuskenes grønne ris og skjuler det meste af mosefladen.

JØRGEN JENSEN

MÅRTEN STENBERGER: *Det forntida Sverige*. Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1964. 870 s., 336 fig. 135.- sv. kr.

Professor Mårten Stenbergers bog om svensk arkæologi har været imødeset med store forventninger. Man har virkelig savnet en nyere orientering over den svenske forhistorie; ganske vist har en række kolleger tidligere udsendt oversigter, som led i større værker eller som selvstændige skrifter, men de har enten været lagt meget populært an eller været stærkt præget af forfatterens personlige problemstilling, således at det var svært at danne sig et enkelt billede af Sveriges komplicerede oldtidshistorie.

Med sine mere end 800 sider reel tekst og sine talrige illustrationer skulle den nye bog have al mulig udsigt til at indfri forventningerne. Lad det være sagt med det samme: bogen er nyttig for både fagfolk i snæver forstand, for nabovidenskaberne og som introduktion for dem, der blot søger orientering i et spændende emne. Man må beundre den arbejdsindsats, der ligger bagved, især når man ved, at forfatteren samtidig har måttet klare andre og store opgaver både af undervisningsmæssig og videnskabelig art. Den slags sammenfatninger skal netop skrives sent inden for en forskers produktion, for her bør nedfældes summen af mange års arbejde med et genstridigt stof og med store problemer.

Bogen er blevet en sammenfatning af fund og forskning fra det vidtstrakte land, endda med hidtil upubliceret materiale. Også de forskellige landskaber med deres ofte helt afvigende kulturhistoriske præg kommer til orde, omend det nok har været svært at tage ligelig hensyn til dem alle. Forfatteren søger at give en sober og forsigtig (ofte måske vel forsigtig) skildring, der starter med de første spor af menneskelig bebyggelse i skyggen af den vigende istid for henved 12.000 år tilbage, og som arbejder sig gradvis frem mod den gryende middelalder. Opgaven er krævende; blandt fagets folk har det ofte været diskuteret, om det efterhånden var muligt for en enkelt mand at beherske det hele. Det sagde man allerede for godt en menneskealder siden, når der i Danmark taltes om en afløser for Sophus Müllers klassiske »Vor Oldtid«. Men først gjorde Brøndsted kunststykket efter for Danmarks vedkommende; fornylig har vi fået en aldeles fortrinlig orientering over finsk arkæologi (Ella Kivikoski: »Finlands förhistoria«, 1964). En norsk pendant er under udsendelse (Anders Hagen), og som sagt er det nu også lykkedes for Mårten Stenberger med den her omtalte bog. Det ville være urimeligt at begynde en direkte sammenligning mellem disse fire nationale arkæologi-værker; hver bør ses og vurderes for sig, om ikke

for andet så på grund af ulige arbejdsvilkår og opgavernes forskellige svarhedsgrad. Det bør man særlig tænke på, når talen er om Sverige, fordi råstoffet er så ujævnt overleveret, problemerne her er så mangfoldige, og fordi landet helt enkelt er så meget større end noget af de andre.

For nabodiscipliner og for de interesserede læsere bør det positive ved den nye svenske bog understreges, selv om det ovenfor er gjort i ret kortfattede vendinger. Måske ville bogen have vundet ved nogen forkortning, især inden for de afsnit, som handler om den senere jernalder. Bevares, fundstoffet er her meget rigt, og forfatteren er gennem sine egne forskninger særlig kyndig i tiden fra ca. 400 til ca. 1000 e. Kr. Men når dette forholdsvis korte afsnit af den samlede svenske oldtidshistorie skal have næsten halvdelen af det store sideantal, mister bogen i nogen grad karakter af en let tilgængelig orientering. Der er for mange detaljer, og for mange fund er opregnet. Måske netop i kraft af sin store viden kunne forfatteren have givet os den oversigt, som er så hårdt tiltrængt her. I den sammenhæng må det anføres, at forfatteren på et enkelt felt har overladt pennen til en medarbejder, idet docent Pär Olsén har skrevet tre korte afsnit om den yngre jernalders kunst; de er anbragt hver for sig, men på rigtig plads. Også jernalderens kunsthistorie er et stort og indviklet emne, men det kan, som her, fremstilles kort og klart.

Bogen vil selvsagt også blive anvendt som håndbog for fagstuderende i og uden for Sverige; ja, der er vel ved planlægningen tænkt fuldt så meget på studenternes behov. Derfor ville en anmeldelse f. eks. i dagspressen kunne afsluttes med den allerede skitserede karakteristik, idet man her henvender sig først og fremmest til de øvrige kategorier af læsere. En anmeldelse i et fagtidsskrift bør også tage sigte på bogens anvendelse ved egentlige studier. Navnlig i Sverige – men tillige i de nordiske nabolande – vil den ved de mange kortvarige uddannelser i arkæologi blive en art bibel. Tilmed må dens omfang forårsage, at et tilsvarende antal sider blandt anden faglitteratur fjernes fra boglisterne, om ikke studiet for hver enkelt skal forlænges med flere måneder.

Allerede i starten vil man finde, at det store kronologi-skema (s. 12) på en hel række punkter viser uoverensstemmelser med bogens tekst. Hertil kommer, at forfatterens terminologi vil volde visse vanskeligheder, når især de yngste studerende får fat i andre oversigter fra Nord- eller Mellemeuropa. Således er skellet mellem palæolitikum og mesolitikum lagt et andet sted end der, hvor det gennem mindst 15 år nogenlunde énstemmigt er placeret, nemlig samtidig med overgangen fra senglacial til postglacial tid, ca. 8000 f. Kr. (Palæolitikum er forøvrigt noget misvisende betegnet som »ældre stenalder«, et navn, der i nordisk arkæologi længe har været fælles for palæolitisk og mesolitisk tid).

Medens forfatteren for disse fjerne tider opretholder en ellers forladt terminologi, har vi for bronzealderen en helt ny inddeling, idet der foruden »ældste« bronzealder indskydes en »mellemste bronzealder« mellem »ældre« og »yngre« bronzealder. Dette mellem-afsnit skal begynde et sted i Montelius' III periode (hvor?) og således omfatte dens senere del samt periode IV. Nu er en håndbog normalt ikke stedet til at indføre nye terminologiske begreber, og slet ikke når der ikke argumenteres fagligt for deres berettigelse. Den »mellemste bronzealder« vil sikkert volde læserne vanskeligheder, da man ikke genfinder den i de øvrige

nordiske lande og heller ikke har mulighed for at få den klart placeret i forhold til den mellem-europæiske udvikling. Blandt bogens udbredelseskort viser to (fig. 80 og 93) bronzealderens bebyggelse i Sverige, men disse kort er udarbejdet efter det sædvanlige skema med blot én ældre og én yngre bronzealder-periode. Der stilles i sandhed store krav til svenske bífagsstuderende, om de skal klare dette.

De to udbredelseskort over bronzealderens bosættelser giver forøvrigt anledning til yderligere en indvending af principiel art. Man har på kortene valgt at fremhæve de gravfund, som er videnskabeligt undersøgt, d. v. s. resultater af især den sidste generations arbejde. Kortene giver derfor udtryk for en jævnere spredning af bebyggelsen, end rimeligt er. Her må man være opmærksom på, at riksantikvarieämbetets bronzealder-gravninger er fordelt jævnt over det meste af Syd- og Mellemsverige. En kortlægning af samtlige bronzealderfund, gamle som nye, ville give et helt andet billede, nemlig en overvældende rigdom i de sydligste provinser. Ikke bare inden for bronzealderen er Mellemsverige indirekte eller direkte favoriseret, enkelte steder endog i en sådan grad, at hele Sveriges oldtid ses ud fra dette selvvalgte centrum. Behandlingen af rigets periferer områder kan give anledning til misforståelser. Selv om der mange steder er tale om et dansk-skånsk kulturområde, finder man dog hist og her (eks. s. 168) den lidt gammeldags formulering, at Skåne slutter sig til det danske kulturområde. Skånske forskere har dog efterhånden fundet det rimeligt at udtrykke det således, at der hverken i oldtiden eller middelalderen er større skel mellem Skåne og Sjælland end mellem de øvrige gammeldanske landskaber indbyrdes.

Medens vi taler om skånske fund og kulturforhold, får man af og til det indtryk, at forf. under sin skriven har opdaget, at bogen var ved at blive for stor og ganske øjensynlig har foretaget en række forkortelser. Hvorfor det så synes hovedsagelig at være gået ud over Syd- og Vestsverige og i langt mindre grad over det uppsvenske og gotlandske materiale, er sværere at forstå. (Hvor er forøvrigt det mærkelige førromerske våbenfund fra Tidevad i Västergötland henne? Eller det store hallandske bronzedepot fra Harplinge?)

For en fællesnordisk betragtning ville det have været fuldt forsvarligt, ja rimeligt, om forfatteren havde medtaget Bornholm, således at øen bidrog til at belyse udviklingen i Østskåne. Kulturhistorisk hører Bornholm og denne del af Skåne lige så intimt sammen som Åland og Uppland-Södermanland. Åland er visse steder medtaget i bogen, men Bornholm er ganske udeladt både i tekst og på kortene. At ingen af øerne i dag hører til det svenske rige, er vel i denne forbindelse underordnet.

Overgangstiderne, stenalder/bronzealder og senere hen bronzealder/jernalder har voldt vanskeligheder, og det skal indrømmes, at der her er særlige problemer. Men nøjere kendskab til de sidste års forskning i Danmark omkring den førstnævnte tid ville nok have fjernet en del af problemerne. Det må desværre konstateres, at skildringen af den tilsvarende overgang mellem bronze- og jernalder er blevet så uklar, at kun specialister inden for dette felt kan forstå, hvad forfatterens mening egentlig er. Også her er der i ny tid sket væsentlige ting i nordtysk, skånsk og dansk forskning, som afgørende kunne have bidraget til en klaring af forholdene, selv om anmelderen udmærket er klar over, at en anden svensk kollega i de samme år har gjort sit til at komplicere billedet. I det hele

taget kan man nok undre sig over, at kulturforholdene i det nuværende Danmark er omtalt så yderlig kortfattet, hvorimod forf. ofrer hele kapitler på Skyter, Kelter, Romere og andre europæiske folkeslag, hvor kontakten til selve bogens emne, den lokale svenske kulturhistorie synes noget spinkel (eller måske forudsættes bekendt af læseren). – Blot to detaljer til sidst. På kortet fig. 143 er Gundestrup flyttet til den gale ende af Jylland, medens Hallstatt-gravpladsen og Hallstatt-kulturen (i nyere betydning) er rykket alt for langt tilbage i skildringen af svensk bronzealder.

Om billedmaterialet: Der er mange nye fotografier af mindesmærker og af oldsager, og de er af høj kvalitet. Så meget mærkeligere er det, at bogens tegninger i de fleste tilfælde blot er omtegninger af ældre, af og til dårlige billeder, (hvad en anmelder i *Fornvännen* 1967 har bemærket). I nogle tilfælde er disse omtegninger klart ringere end forbillederne, som let lod sig reproducere direkte; særlig grelt virker det ved de palæolitiske flintredskaber fra Segebro, hvor B. Centerwall's originale tegninger ikke bare rammer flintens karakter så fint, men gør redskaberne mere forståelige ved f. eks. at afbilde vanskelige stykker fra to sider; i den nye bog er kun den ene tegning gengivet.

Synes læseren, at anmelderen er kværlant eller blot knurrevorn, vil han blot foreslå, at man nøjes med at se på første halvdel af recensionen. Det vil også kunne forsvares.

August 1969 har Mårten Stenberger udsendt en kortere og mere populær skildring af Sveriges forhistorie, »Sten – Brons – Järn« (Bonniers, Stockholm). Det bør da nævnes, at flere indvendinger mod den større bog fra 1964 i ovenstående anmeldelse ikke gælder den nye version; her er foretaget adskillige rettelser i en retning, som mange vil kunne bifalde.

C. J. BECKER

GEORGE E. MYLONAS: *Mycenae and the Mycenaean Age*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1966. xvi + 251 s. Ill. \$ 18.50.

Med George E. Mylonas' store, smukt udstyrede bog foreligger der nu en afløser for forfatterens ældre, stærkt efterspurgt arbejde »Ancient Mycenae«, men samtidig også en bog, som måske for første gang overflødiggør Chrestos Tsountas' klassiske værk »The Mycenaean Age«, der første gang udkom på engelsk i 1897.

Målet for arbejdet har været at give en bred fremstilling af den mykenske kulturrepoke, først og fremmest set fra hovedbyen Mykene, centret i det vigtigste mykenske kulturområde Argos, en lokalitet forfatteren har førstehåndskendskab til som mangeårig udgraver. Skildringen er samtidig gennemført under hensyntagen til vidnesbyrdene fra de øvrige centrale fundsteder på det græske fastland. Bogen er derved ikke blot blevet en dybtgående fortolkning af forfatternes egne undersøgelser i Mykene men fremtræder også som en for den arkæologiske litteratur usædvanlig velformuleret synthese af en kulturrepokes talrige aspekter. Den mere end 200 sider store fremstilling er meget letlæselig, trættende polemik er helt undgået, og synspunkterne er overalt båret af et kildeskendskab, som kun få besidder.